

dor Angò del *Teatro Siciliano* (Palermo, 1961). —

⁸ Vid. Pedersen, Vgl. *Gramm. d. Kelt. Spr.* II, 515; Ernault, *Dict. Étym. du Bret. Moyen*; id., *Vocab. Bret.-Fr.*; Pughe, *Welsh-Engl. Dict.*; V. Henry, *Lex. Etym. du Bret. Mod.*; Stokes-B., 260; Pokorny, *IEW*, 1115, fa remuntar irl. ant. *fáisc* 'apressar' i ky. mj. *gwascu* 'id.' a una base *wōDH-SK- ~ wōDH-SK-*, de tema de present, scr. *vadhati*. Cf. Albertos F. documenta «Licinius Vasca[s]us Ligiri filius an-nis XL» en una inscripció de Lara (*Hom. Tovar*, 50. 10 470); Albertos (ib., p. 55) diu que és completament nou i com a comparacions viables només aporta una *Vescasso* fem. i *Vesgasio* m. en la Cisalpina (i possiblement un teònim lusità *Vasecus*); però el fet que la segona -s- sigui solament suplerta deixa tot ¹⁵ plegat bastant incert; tanmateix no és difícil que la forma en qüestió es relacioni amb la família celto-romànica de *basca*.

BASCULA, 'aparell de pesar', igual que el castellà ²⁰ *báscula* 'id.', és del fr. *bascule* 'aparell que es balanceja', 'bàscula', antigament *bacule* (alterat amb la influència de *basse* 'baixa'), derivat de *baculer* (avui *basculer*) 'balancejar-se' i aquest darrer de *battre* 'copjar, donar cops'.¹ □ 1.ª doc.: *SLitCosta*, 1868. ²⁵

Designa a més «mecanisme de la màquina metxeta que determina el moviment de la corretja dels cons» en la indústria de tèxtils (*BDC* IV, 70); i 'palanca amb un pes que comprimeix el relleu contra el corró' en estamperia (*AlcM*).

DERIV.: *Bascular* 'fer un moviment semblant al de la bàscula'; un ex. en X. Casp (*AlcM*), i Baltasar Porcel, *Els Argonautes*, p. 20, l'usa en el sentit figurat de 'capbussar-se'. *Mobles embasculats* 'coixejants' (*AlcM*, ³⁵ *-olats*). J. G.

¹ És l'explicació que dóna Bloch i també Gamillscheg (*ZRPb.* XLIII, 551-2; *EWFS*) i és més convincent que la del *FEW* II, 1521 (que tracta de defensar un error comès en *FEW* I, 201b). ⁴⁰

BASE, f., pres del ll. *basis* (i aquest del gr. *βάσις*); cf. el cast. i fr. *base*; és forma moderna en català. □ 1.ª doc.: ~ (i *basa*) Lab. 1839 (un ex. de M. Obrador en el sentit de 'fonament d'una cosa o d'un principi', *AlcM*); *basa* i pl. *bases*, 1343.

Paral·lel al castellà que tenia com a forma antiga *basa* (que encara s'usa en el sentit de 'base d'una columna', veg. *DCEC* I, 419-20), en català hi havia *vasa* (escrit ocasionalment amb *b-*); la trobem des de mitjan segle XIV en el sentit de 'base d'una columna o estàtua' fins al S. XIX,¹ i en el de 'marc d'un quadro o pintura' en textos balears des del S. XVII,² i avui és viva encara, ³ pronunciada amb *v-*, en aquest dialecte, que distingeix entre *b* i *v*. La *v-* de la forma catalana pot ésser deguda a la influència de *vas* 'recipient de líquids', 'sepultura', que tenia relació semàntica amb el mot en qüestió.⁴

DERIV. i CPT.: *Basar*, *bàsic*, *basilar* (tots tres ja 1868, *SLitCosta*), *basífug*, *-a*, *basilar*, *basificar* (*Dfa.*); *basi-* (com en *basibrànquial*, *basicranial*, etc., en *Dfa.*) ⁶⁰

Embasament 'fonament de l'edifici' (*Dfa.*),⁵ i trobem *envasar* 'formar el marc d'un quadro' (fet de *vasa*) en l'obra de l'Arxiduc Lluís Salvador (p. 31): «Una volta baixa clivellada, un altar de fusta amb columnes pintades de blau, *envasava* es quadro antic de la Stma. Trinitat». J. G.

¹ El primer ex. que en tenim, d'un doc. de 1345, està escrit amb *b-*: «E comprats setze calones... ab tot lur aparell de *bases* e de capitells» (*AlcM*); però amb *v-* ja en el doc. de 1357 i és regular des de llavors: «XII colones ab lurs *vases* e capitells» (*EEMCA* v, 703); el pl. *vases* en un doc. de 1414 (Alart, *InvLC*, s.v. *arrioster*), en doc. de 1438 i 1502 (*AlcM*), en doc. de 1505: «Portal de l'església de Lloret de Mar ab ses *vases* e xapitells e revolt» (*Dag.*); i en un inventari de Vic de 1640 (també citat per *Dag.*); OPou, que va escriure el *Thes. Puer.* a València, posa en sing.: «*vasa*, basis, spira» (p. 13, en tractar «parts de les columnes»), que pot indicar que el mot es pronunciava amb *v-* i amb *-a* final a València, i en efecte un doc. val. de 1692, però ja amb grafia apitxada, escriu amb *-a* final: «la *basa* del tabernacle» (citat per *Dag.*), i així mateix Carles Ros el 1736: «*basa*, columna o fundamento» (*Adages*, p. 103); Belvitges i Labèrnia en els seus diccionaris respectius posen *basa* (la *b-* de la qual pot ésser influïda pel castellà), però el *DFgra.*, mall., porta *vasa* d'acord amb la pronunciació del seu dialecte (veg. la nota 3). — ² *AlcM* duu exemples de 1620 i 1722. — ³ El *DFgra.* (1840) dóna *vasa* «la guarnició de quadro, retaulo, etc.», definició que amplia després el *Damen.* (1859), d'acord amb el sentit del cast. *basa*; *AlcM* cita un ex. en aquest sentit de l'escriptor mallorquí J. Rosselló de Son Fortesa, en la seva obra *Manyoc* --- (1903). — ⁴ Cf., en alguns dialectes italians, en què el llatí *basis* va deixar descendència popular, el derivat *basule* 'pedra de paviment' escrit amb *v-* (*REW*, 975). — ⁵ Notem que un ex. antic *envasament* (fet damunt *vasa*) es troba en un doc. de 1420 de Vic citat pel *Dag.*

BASILICA, 'església notable per la seva antiquitat', pres del llatí *basilica* 'espècie de llotja' i aquest del ⁴⁵ grec *βασιλικός* 'pertanyent al rei', derivat de *βασιλεύς* 'rei'. □ 1.ª doc.: Belvitges (1803); cf. en castellà ja en Alonso de Palència, 1490.

Notem que per a les antigues esglésies cristianes hom va usar edificis que havien servit de llotja. Bast- ⁵⁰ Bass. 6 exs. del b. ll. *baselica*, *vas-*, any 904-1058. Hi ha un *Baselga* a la vall del Palència.

DERIV.: *Basilica*, adj. com en *vena basilica* 'vena del braç al llarg de la vora interna del bíceps' (des de Labèrnia, 1839); *basilical* 'relatiu a una basílica' ⁵⁵ (*Dfa.*); *basilicari* 'clergue que assisteix el Papa o el bisbe celebrant' (*AlcM*). J. G.

BASILISC, 'rètil fabulós al qual s'atribuïa la propietat de matar amb la mirada', pres del llatí *basiliscus*, i aquest del grec *βασιλισκος*. □ 1.ª doc.: «*ba-*